

Szemponatok a kataszteri gyűjtemények ismertetéséhez

Az Osztrák(–Magyar) Monarchia területén elrendelt kataszteri felmérések (ügy)irat- és térképdokumentációja több országban, számos hivatal (állami földmérés központi és területi szervei, önkormányzatok) és közgyűjtemény (országos, megyei vagy szaklevéltár, országos könyvtár, helyi vagy szakmúzeum) őrzetében van. A forrásanyag teljes áttekintéséhez és kutathatóságához alapvetően fontos, hogy az őrzőhelyek gyűjteményeit minél részletesebben megismerhessék a kutatók és a hasonló gyűjteményeket kezelő szakszemélyzet. Az ismertetéseket is ők készíthetik el, munkájukat az alábbi útmutatóval kívánjuk segíteni. Nyilvánvaló, hogy minden gyűjteménynél valamennyi kérdésre maradéktalanul tökéletes választ adni nem lehet, de minden apró információ közelebb vihet a téma és forrásainak megismeréséhez.

Az ismertetések tájékoztathatják a kutatókat arról, hogy (a) a kataszteri felmérés szervezetére, személyzetére és működésére vonatkozó, a felmérés folyamatát és történetiségét bemutató iratok, továbbá (b) a felmérés eredményeképpen létrehozott, az ügyiratoktól a korszakban és a közgyűjteményekben is elkülönítetten kezelt ún. operátumok, vagyis térképek, vázlatok, jegyzékek, jegyzőkönyvek és egyéb dokumentáció mely gyűjteményekben kutathatók, (c) gyűjtemény ismertetése esetén pontosan mi az, ami ott megtalálható, annak mi a forrásértéke (pl. a vezetettség fontos információ), milyen segítséggel kutatható (papíralapú, elektronikus segédlet, levéltári nyilvántartás, online adatok, digitalizált állomány gépen, kutatóteremben, interneten stb.).

1. Téma. Az ismertetés egy területről (pl. Gödöllő, Újvidék, Horvátország, egy megye) vagy egy intézményről, gyűjteményről szólhat.

2. Történeti áttekintés. Mikor zajlott az adott terület – ideiglenes, részletes – kataszteri (újra)felmérése, becslése stb.? A kataszteri szervezet működésére (jogszabályok, rendeletek, utasítások, jelentések, hivatalok, ügyosztályok irategyűjtései), tagjainak szakmai életútjára vonatkozó dokumentumok a gyűjteményben. Melyik szervezeti egység végezte a felmérési munkákat (illetékesség), milyen intézmények iratanyagában őriznek kataszteri anyagot (pénzügyigazgatóság, járásbíróság)?

3. Őrzőhelyek. Az adott területre vonatkozó kataszteri dokumentációt mely intézmények őrzik? Esetenként több gyűjtemény ismertetése is szükséges lehet (pl. Budapest vagy a határmenti megyék, pl. Komárom megye kataszteri térképei).

4. Gyarapodás. Mikor, kitől és milyen módon került az iratanyag a gyűjteménybe? Ehhez a korabeli ügyiratok, feljegyzések, visszaemlékezések szolgálhatnak adatokkal. A gyűjtemény egységét jelentős mértékben határozza meg, hogy iratképzőtől, hivatalos iratátadás-átvétellel vagy közvetett módon, más intézménytől, esetleg selejtezés vagy iratpusztulás elől mentve jutott az iratanyag a mai őrzési helyére.

5. Gyűjteményleírás. Milyen típusú, korú és – gyűjteményismertetés esetén – mely területre vonatkozó iratanyag van a gyűjteményben? Mi a gyűjtemény szerkezete (pl. megyék, települések ábécérendje, azon belül kronológiai sorrend, azon belül szelvényszámok növekvő rendje stb.). A gyűjtemény általános vagy egyes szempontok (település, dokumentumtípus) szerinti leírása. A térképeken kívül rendelkezése álló iratanyag részletes ismertetése, a hiányok nevesítése.

6. Adattartalom. A kataszteri iratanyag egyes típusai adattartalmának, forrásértékének bemutatása. Különösen fontos azokat a dokumentumfajtákat ismertetni, amelyeket a korábbi szakirodalom még nem tárt fel részletesen (pl. mér földlapok, becslési dokumentumok).

7. Kutathatóság. Milyen korabeli vagy modern segédletek készültek az iratanyaghoz, azok hogyan érhetők el? Papíralapú, elektronikus, online elérhető jegyzékek, adatbázisok, digitalizált iratanyag elérhetősége. A digitalizált állomány elkészítésének története (ki, mikor, milyen technikai paraméterekkel végezte a munkát). Kutatótermi hozzáférés lehetősége és korlátai, másolatkészítési lehetőségek.

8. Szakirodalom. A területre vonatkozó vagy a gyűjteményben őrzött kataszteri iratanyag felhasználásával, elemzésével készült szakirodalom könyvészeti adatai (esetleg a kötet értékelése rövid annotációval).

Az ismertetéseket a Catastrum örömmel adja közre.

Reisz T. Csaba–Török Enikő